

Konfliktas dėl nuorūkos

Ispūdžiai iš studijų savaitės *Baltos lankos* 2019

DEIMANTAS SALADŽIUS, AUGUSTAS SIREIKIS

Veikėjai: Cinikas ir Geranoris
Vieta: autobusų stotelė netoli Varėnos

Cinikas ir Geranoris – du bičiuliai. Jie nėra semiotikai, bet kaip ir visi Baltose lankose (2019 07 04–07, Druskininkai), anot stovyklos steigėjo Arūno Sverdiolo, „semiotizuojantys“. Išklause dvylikos pranešimų per keturias dienas, sekmadienio popietę jie važiuoja namo. Kelyje Druskininkai–Vilnius draugai sustoja pailsėti ir parūkyti. Be abejo, netrukus ima apkalbėti ir neseniai girdėtus pranešimus. Pokalbio įkarštyje Cinikas slapta numeta nuorūką šalikelėje, tačiau Geranoris tai pastebi.

ausį įėjo, pro kitą išėjo? Juk ten buvo užtvirtinta atsakomybės kaip *mano* atsakomybės svarba. Tik tokiu būdu gali atsirasti etinis, aplinką keičiantis maštymas.

Cinikas: Tik jau nereikia... Jokia išgryninta pozicija nebuvo pateikta, joks imperatyvas neišvestas, tik problemų ir problemėlių suvestinė. Prie kokių išvadų ten priėjo, a? (*Deklaratyviai*) „Antropoceno terminas yra nepakankamas etinio matmens atskleidimui.“ O tada... Atsakomybė prieš būtį, prieš Žemę? Aš nei vienos, nei kitos nepažįstu...

Petras Repšys. Kompozicija. XX a. devintas dešimtmetis. Popierius, tušinukas

Geranoris: Tu ką, juokauji?! Nejaugi dabar imsi visur mėtyti nuorūkas? Juk pats klausei Danutės Bacevičiūtės pranešimo apie antropoceną ir etines jo implikacijas. Tai ką, pro vieną

G: Tačiau toks ir buvo tikslas: parodyti, kaip sudėtinga antropoceno kontekste kalbėti mums įprastomis etinėmis kategorijomis. Prisimink: viena vertus, antropocenas, kaip geologinė

sąvoka, leidžia mums suprasti žmogaus veiklos padarinių mastą ir pripažinti jau padarytą įtaką. Tačiau, kita vertus, individualus etinis subjektas pakeičiamas žmonija kaip rūšimi. Ji pati pripažino, kad būtent tada „atsakomybė praranda apibrėžtį, kadangi kartu išsiplečia ir sulėkštėja“. Juk čia išsakoma žiauriai svarbi mintis: reikia kovoti su etikos sulėkštėjimu, kai ji nieko nebereiškia, ir pagaliau pripažinti savo atsakomybę (*rodydamas į nuorūką*).

C: Ai, tai čia man, vadinasi, priklauso prisiimti atsakomybę, nes antropoceniškoji žmonija, kaip rūšis, neprisiims? Tipo turėčiau čia dabar kovoti su kažkokiom ekologinėm katastrofom? Ačiū, bet ne. Atsimeni, pasakojo Bacevičiūtė apie tuos tyrėjus, kurie sako, kad ne etikos, o politikos čia reikia? Tai čia aš dar suprasčiau... Bet ką aš toks mažas ir silpnas politinis subjektas be galios padarysiu? Pakelsiu ar nepakelsiu tą nuorūką – jokio skirtumo! Jei kokia etika čia ir įmanoma, tai nebent egzistencinis absurdas be jokios atsakomybės.

G: Pff, siaurai maštai ir lygiai taip pat elgiesi. Primeni man tą Arūno Sverdiolo aprašytą „mielą Lietuvos žmogų“, kurį ir Mintautas Gutauskas minėjo pranešime „Šiuokšlių fenomenologija“. Tu lygiai taip pat – išmeti nuorūką, ir šis daiktas jau dingsta iš tavo minties horizonto. Jei šiuokšlini, tai šiuokšlink deramai ir praplėsdamas savo savivoką. Imk ir nunešk tą nuorūką iki šiuokšliadėžės už kelių žingsnių (*rodo į stotelės pusę*). Juk šiuokšlės esmė, anot Gutausko, – būti „sutvarkyta“ ir dingti iš mūsų tvarkos. O tu dabar ne tik nesusimaštai apie ekologines pasekmes, bet dar ir bjauroji aplinką.

C: Tik jau nereikia... Jei jau nori fenomenologijos, tai viskas, žinok, priklausys nuo suvokėjo. *One man's trash is another man's treasure*. Gi buvo sakyta, kad visi turim savo gyvenamą erdvę su savais dėsniais. Tai va (*lėtai eina nuorūkos link*), galbūt mano gy-

venamojoje erdvėje šita nuorūka net nėra šiukšlė. (*Lenkiasi prie nuorūkos.*) Gal ji net ir nėra įrankis. Kodėl turime būtina, kaip Gutauskas, šiukšlę lyginti su įrankiu? Jei jau jis sekė Martinu Heideggeriu, tai ženkime dar vieną žingsnį šia kryptimi ir pamatysime, kad šita nuorūka (*įrėmina nuorūką pirštais*) – tai meno kūrinys! Vienatinis objektas, kuris, priešingai nei šiukšlė, ne kaupiasi į amorfišką masę, o spindi savo unikaliu medžiagiškumu!

G: Oho, koks nuostabus kūrinys! Tikras šedevras! Nepakartojama! Bėda tik ta, kad šalia tavo „meno“ matau dar kelis tokius pačius, beveik identiškus (*rodo į kitas nuorūkas*), o va ten guli dar išpūdingesnės medžiagos „menas“ (*rodo į traškučių pakuotę*). Norėčiau susipažinti su šio kūrinio autoriumi. (*Pakelia ir išmeta pakelį.*) Tai ne menas, o tik tavo ir kitų pėdsakai, kurie įrodo, kad žmogus – ne tik kuriantis, bet ir „atliekas po savęs paliekantis subjektas“. Tad čia nėra vienatinio objekto, o tu tiesiog neįžvelgi (arba pasirenki neįžvelgti) šiukšlių akumuliacijos šitoje erdvėje. Jei jau nori estetikos, tai rinkis tuštumą, o ne prikrautumą.

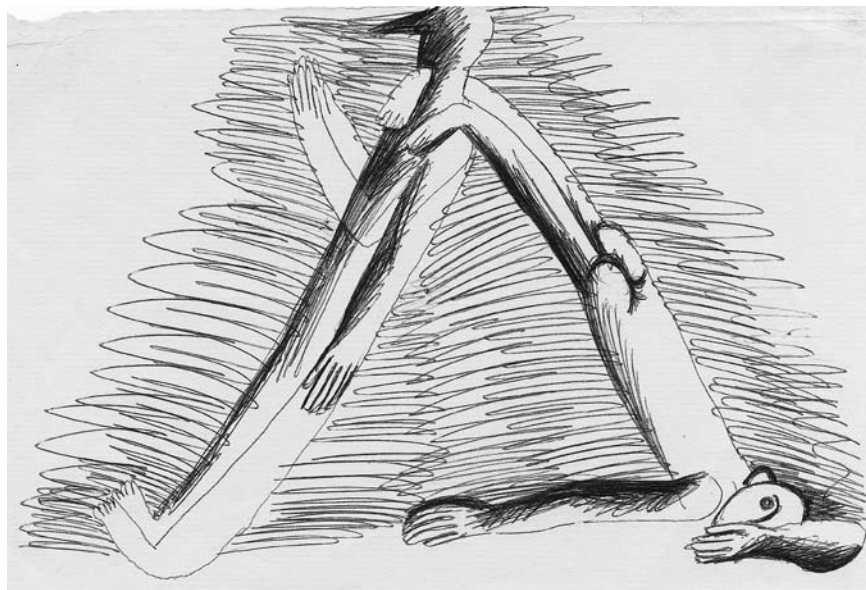
C: Ko jau ko, bet Jeano-Paulio Petittembert'o tai čia nekišk. Ta jo paskaita apie tuštumą kaip neva marketingo naujovę – tai pati naiviausia šiuolaikinio kapitalizmo apologetika. Tik pagalvok tu man (*ironiškai*), „Tuštumos vertė“: sumąstė japonų kompanija, kaip naujai išnaudoti vartotoją, o semiotika ploja katučių iš paskos. Na, ir kas, kad tokia reklama, skirtingai nuo tradicinių, neperkrauta informacija? Na, ir kas, kad produktai atviri interpretacijoms? Esmė ta, kad vis vien siekiama subjektą priversti pirkti ir vartoti. Tau leidžia rinktis, apsvaigina galimybių įvairovė, bet galiausiai vis tiek įtraukia į tą patį kapitalistinį ciklą, steigiantį nelygybę ir išnaudojimą. Ta tuštuma – tai hipsteriškas naujas rūbas, po kuriuo slepiasi ta pati sistema su visomis savo ydomis.

G: Bet jis ir sakė, kad nesiekia kritikuoti kapitalizmo. Jam svarbu parodyti, kaip buvo pereita nuo vieno sąveikos režimo prie kito. Anksčiau reklamos kūrėjai „manipuliuodavo“ subjektu ir į viską nurodydavo pirštu (ką pirkti, kaip naudoti ir t. t.), o Petittembert'o ištirtu atveju „derinamasi“ prie suvokėjo vaizduotės. Žiūrint iš kairuoliškos perspektyvos, galbūt ir nesimato skirtumo, tačiau semiotiškai skirtumas yra. Juk semiotikas stengiasi laikytis nešališkumo principo, ir ta tavo kritika apie plojumus kapitalizmui – visai ne į tuos vartus.

C: Dar ir kaip į tuos! Šitas nešališkumas, apie kurį tu kalbi, kaip tik ir nusipelnė didžiausios kritikos. Čia taip pat, kaip su Pauliaus Jevsejevo pranešimu apie Lukiškių aikštės paminklų projektus: vien deskriptyvumas ir jokios pozicijos. Pasamprotavome apie kalbos ir erdvinio diskurso skirtumus, pakalbėjome apie kasdienės ir memorialinės erdvės santykį, palyginome Vyčio gynėją su „teisuoliu“, o kalvelės – su „laimingu žmogumi“, bet rimto

nesiims. Tiesiog juokinga šitai laikyti privalumu... (*Maivydamasis.*) Na, gerai, davė stovyklai temą „Viešuma“, bet kas iš to? Mes ją tik tyrinėti temokame, bet būti toje viešojoje erdvėje, joje dalyvauti nedrįstame.

G: O kokio tu vertinimo nori? Nori, kad Jevsejevas, kaip Saulius Žukas per diskusiją, būtų deklaravęs, kad Vytis – tai „atvira valstybė“, o kalvelė – „uždara“, arba atvirksčiai? Nori tokio išankstinio angažavimosi ir savo pozicijos gynimo? (*Piktai*) Jeigu šitai tu vadini moksliskumu, tai žinai... Žiniasklaidoje pilna tavo trokštamo angažuotumo, kuris kelia tik dar didesnę triukšmą. Jevsejevas savo neutralumu išskleidė šį triukšmą ir parodė, kad iš tiesų abu projektai – panašūs: išlaiko tą pačią sovietinės aikštės sintaksę ir abiejuose erdvinė raiška nežymi, o prasmė kuriama daugiausia vien žodine kalba (valstybinės datos, partizanų slapyvardžių įrašai ir t. t.). Pridėčiau dar, kad būtent tai ir yra mokslinis vertinimas, bet, kaip suprantu, tave tik ideologiniai vertinimai tedo-

Petras Repšys. Kompozicija. XX a. devintas dešimtmetis. Popierius, tušinukas

intelektualinio angažavimosi – nulis! Žinai, iš ko atpažinsi šitą „semiotizuojantįjį“? Skirtis ir vertes lig išnaktų aptarinės, bet vertinti, ginkdie, pats

mina... Tačiau labiausiai mane stebina štai kas: ar tu ką tik tikrai pradėjai kalbėti apie viešąją erdvę ir dalyvavimą joje? (*Duria pirštu į nuorūką.*)

Éééé, Cinike, gal pirma savo poelgius įvertink, a?

C: Jei nesiangažuoja jie (*rodo į Druskininkų pusę*), tai nėra reikalo angažuotis ir man.

G: Tu dabar jau visiškai išsisukinėji, elgiesi kaip koks populistas.

C: O kodėl būti populistu blogai? Gi pats kalbi apie nešališkumą (*duria pirštu Geranoriui į krūtinę*). Prisimink, kaip Ericas Landowskis populizmą analizavo: pasiėmė tą patį savo sukurtą semiotinį sąveikų kvadrata, kurį ir Petitebert'ui paskolino, ir pritaikė politikai. Yra demokratija, kuri veikia pagal „manipuliacijos režimą“, ir yra populizmas, veikiantis „derinimosi“ pagrindu. Visiems čia akivaizdu, kad kairuoliškų pažiūrų prancūzas siekė kraštutinius dešiniuosius pakritikuoti, bet teoriškai, atseit, kalbėta „neutraliai“ (*ironiškai pirštais rodo kabutes*). Tai pagal jo ir tavo „mokslineius“ standartus reiktų sakyti, kad populizmas savaime nėra nei yda, nei keiksmazodis, argi ne taip?

G: Iš dalies taip, tačiau tu painioji dalykus (*nusijuokia*). Neutraliai semiotikas žiūri į sąveikų režimus dar prieš pritaikydamas juos konkrečiam atvejui, o vėliau, be abejo, atsiranda etinis matmuo. Dėl to Petitebert'as derinimąsi rinkodaroje vertina pozityviai, o Landowskis politikoje – neigiamai. Ir aš manau, kad tai visiškai pagrįsta. Juk kai politikas sako: „Būsiu, kas tik panorėsite“, tai nekelia pasitikėjimo, o kai prekė šitaip „kalba“, tai vartoto-

ją išlaisvina. Tačiau semiotinė analizė kaip tokia vis vien visų pirma yra neutrali (*didaktiškai išsiskiemenuoja*), joje nėra jokio asmeninio vertinimo.

C: Mes ratais sukamės... Bet aš vis vien nesutinku. Tas neutralumas – tai tik abejingumo priedanga. Atsimeni, kaip Nijolė Keršytė ir Laura Misiūnaitė kalbėjo apie tradicijos ir modernumo priešpriešą Dainų šventėje? Man, pavyzdžiui, daug aktualesnis pasirodė ne tas jų nubraižytas kvadratas, kur mažtoma apie pačios šventės tęstinumą ir atsinaujinimą, o tas pirmesnis, taip ir likęs suspenduotas, kur apie dainas ir šokius svarstoma muzikos raidos kontekste. Tada įtraukiamas ir socialinis, ir politinis kontekstas, tada ir etiškumas nesileidžia pamirštas. Juk čia pats įdomumas! Priešingu atveju mes apsimetame kažkokiomis ore sklandančiomis transcendentalinėmis būtybėmis be jokių šaknų.

G: Šaknys (*tyliai*)... Ir staiga jam pasidarė svarbios šaknys (*nusisukęs*). O sovietiškas tai jau nebe mūsų šaknys?! Tu su savo šaknimis šneki lygiai taip pat, kaip tie, kuriems tik sovietinį paveldą pakritikuoti rūpi. Jie tik apsimeta, kad jų objektas – Dainų šventė, o iš tiesų kartoja tą pačią seną pasaką apie sovietinį baubą. Keršytė pasirinko alternatyvų kelią, anapus sava *versus* svetima, kuriuo sekant aiškinamasi paties objekto raida ir pastovumas. Ok, tarkim, tai yra tam tikras abejingumas, tačiau jis vis vien naudingesnis nei tavo kaprizai.

C: Kaprizai? Kaprizai?! Aš čia vienintelis, kuris realaus veiksmo, o ne

tik svaičiojimų nori. (*Pasilenkia prie nuorūkos*.) Va, matai? (*Paima nuorūką*.) Matai?!

G: Ne, tai palik tą nuorūką jau (*griebia už parankės*). Taigi mano akyse jau yra atliktas etinis vertinimas: tu esi šiukšlintojas, ir taškas. Nieko čia nebepakeisi.

C: Ne, tai tu su savo nešališkumo, neutralumo principais nieko pakeisti nesugebėtum. (*Pastumia Geranorių*.) Aš bent kokią nors sąžinę, bent kokią nors atsakomybę jaučiu. (*Nusisuka ir nešinas nuorūka eina šiukšliadėžės link*.)

G: Pala, pala, kokią dar atsakomybę?! (*Sustabdo Ciniką*.) Pakelsi ar nepakelsi – jokio gi skirtumo! Kur tavo nuoseklumas?! (*Griebia už atlapų*.)

Bičiuliai ima grumtis. Kovos įkarštyje iš užkulisų pasigirsta visą laiką jų laukusio vairotojo balsas: „Tai važiuojam, ar nevažiuojam?!“

Susimušę ir susipykę, Cinikas su Geranoriu taip ir nespėjo aptarti kitų Baltų lankų pranešėjų paskaitų. Laimė, mielas skaitytojas gali susipažinti su renginio programa, pilnais pranešimų įrašais ir kai kuriais jų tekstais semiotikos puslapyje (www.semiotika.lt/baltos-lankos-2019/). O kai kuriuos nufilmuotus pranešimus jis gali netgi pamatyti youtube.com „filosofija.info“ paskyroje.

P. S. Šio dialogo konceptualinių personažų nuomonės nebūtinai sutampa su autorių nuomonėmis. ☒